

СТАНОВИЩЕ

на член на научно жури доц. д-р Лиляна Василева от Института за български език
„Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН

за дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ по научната специалност
„Български език“, професионално направление 2.1 Филология, област на висше
образование 2. Хуманитарни науки в ЮЗУ „Неофит Рилски“

Автор на дисертационния труд: Александра Димитрова Клечорова

Тема на дисертационния труд: „Лексиката на банския говор“ (научен ръководител
проф. д-р А. Стоилов)

Темата на дисертационния труд е значителна и актуална както българската диалектология, така и за диалектната лексикология и лексикография. Авторката се занимава компетентно с диалектен материал, наброяващ 4 000 лексеми.

Дисертацията „Лексиката на банския говор“ (253 стр.) на Ал. Клечорова се състои от четири части: Увод, Характеристика на лексиката, Списък на информаторите, Използвана литература, както и едно приложение – Речник (191 стр.).

В *Увода* се поставя целта на изследването – на базата на събран автентичен материал от говора, да бъде извършено подробно изследване на словните системи на банския диалект (говор, попадащ в ятовата изоглосна зона). Във връзка с тази цел задачите, които Клечорова трябва да изпълни, са многобройни: да разпредели номинативните единици по тематични групи; да изследва еднословните номинативни единици откъм принадлежността им към лексико-граматичните класове; да изследва еднословните номинативни единици откъм техния произход; да направи ономаσιологична характеристика на номинативните единици; да извърши семасиологична характеристика на номинативните единици.; да характеризира номинативните единици откъм характера на семантичната им структура.

След обстояйното представяне на трудовете, посветени на банския диалект (отнасящи се до неговите фонетични, морфологични, синтактични особености) става ясно, че на лексиката и на отношенията в нея не е отделено достатъчно внимание (с изключение на труда „Ти от Банско ле си? Лексика от говора в Банско с народно тълкуване“ на Даниела Велянова). Това определя избора на темата на дисертацията, а още сега мога да кажа, че Ал. Клечорова се е справила добре с нейното разработване.

Основната част от дисертацията е втората глава, в която се извършва разпределението на еднословните номинативни единици и номинативните словосъчетания в тематични групи, анализира се техния произход, както и особеностите на семантичния им обем и структура. Представят се и впечатляващи статистически данни за лексемите и присъствието им в лексико-граматичните класове. Лексиката е разпределена в осем тематични групи: 1. Лексика от традиционното земеделие; 2. Лексика от традиционното животновъдство; 3. Лексика от домашния бит; 4. Лексика, назоваваща хора, човешки особености и признаци, действия и състояния; 5. Лексика за болести, състояния и процеси в живия организъм; 6. Митични същества и библейски символи. Названия на обреди, традиции, обичаи, лица. Названия на действия; 7. Названия за метеорологични и природни явления; 8. Названия за лица и нелица, намиращи се извън посочените дотук тематични групи. Важно е да се подчертае, че в тези тематични групи са обособени множество лексикално-тематични подгрупи, част от които могат да бъдат обединени, в които се извършва анализа на лексиката. Напр. тематичната група „Лексика от традиционното земеделие“ включва в състава си 21 микротематични подгрупи; тематичната група „Лексика от традиционното животновъдство“ съдържа 34 микротематични подгрупи, а тематичната група „Лексика от домашния бит“ включва 37 микротематични подгрупи и т.н.

В четвъртата част на втората глава лексиката се анализира откъм нейния произход. Тук предлагам на Ал. Клечорова да се ограничи до представянето на домашните и чужди облици (от споменатите вече 4 000 названия), защото не е нужно да се стига до индоевропейски, праславянски, прабългарски. Освен това думи като **глобус**, **вакум**, **университет**, **лекция**, **асистент** и мн. други не са анализирани в дисертацията и не се откриват в приложението речник. Нужно е в тази част на труда да има препратки към речници, в които е посочен произхода на лексемите.

Прецизно е извършена ономазиологичната и семасиологична характеристика на материала и тези части са безспорно постижение на докторантката. Ал. Клечорова констатира няколко типа лексико-семантични отношения: на една семема съответства една номинативна единица (‘сорт ябълка, чийто плод е с форма на изпъкнала уста’ – *д`урлеста й`бука* ном.сл.); на една семема съответстват две номинативни единици (‘треска при дялкане на дърво’ – *д`елкот`ица* ж.; *дел`утка* ж.), на една семема съответстват три и повече номинативни единици (‘слаба и висока (за жена)’ – *др`окалица* ж.; *кам`ера* ж.; *штр`ъкла* ж. – тук дефиницията не е коректна, това не са прил. имена, а ако добавим и лексемите със значение ‘висока жена’ *бук`иверица* ж.; *востегар`уша* ж.; *кл`дница* ж., се получава доста дълъг

синонимен ред; 'гльчка' - *алаванта* ж.; *дънданиа* ж.; *иалева̀ле* ср.; *здадениа* ж.; *к`ърле òрле* ном. сл.; *сечило* ср.; *скòмчило* ср.; *шаматà* ж. и др.).

При анализа на номинативните единици от гледна точка на семантичния им обем авторката разграничава два типа номинативни единици: с проста семантична структура (*врèден* прил. 'способен', *глаго̀р* м. 'тембър, глас' и др.) и *със сложна семантична структура*, които са два вида: които участват в определена тематична група с част от семантичния си обем (*ба̀иурица* 1. 'биволица'; 2. 'дебела жена' (и др.) и номинативни единици, които участват в тематичната група с целия си семантичния обем (*гръ̀цко бл`удо* 1. 'придирчив към ястия' 2. 'гастроном').

В Заключението ясно, сбито и точно са представени резултатите от изследването.

Към тази обемна основна глава на дисертацията имам някои забележки. В някои случаи тълкуването на лексемите се извършва с помощта на диалектни облици. Срв. например *чивия* ж. 'чивия' – в РБЕ *чивия* е с маркер диал. и означава клин, клечка; *др`г̀на* несв. 'оронвам семето на зелен лен с дръглец' – в РБЕ *дръ̀глец* е Уред за оронване на семето на лен или коноп; *дипла̀рка* ж. 'черга от две дипло' – в РБЕ *дипло* е диал. лексема със значение Отделна част от домашно тъкана черга или кепе; пола; *г`ъмбес* прил. 'подгърбен'; *нагамòрен* също тълкувано с 'подгърбен' – може би това означава 'изгърбен'; *дърмонàра* ж. 'долап за печене на кафе' – в РБЕ *долап* е диал. дума със значение 'цилиндричен съд за печене на кафе' и др. Понякога съществителни имена са тълкувани като прилагателни, срв. *ода̀к* м. 'който може много да ходи', *òртоснйк* м. 'който е спретнат, сръчен, пьргав' вместо 'човек, който ходи много', 'спретнат, сръчен, пьргав човек'.

Въпреки че има отделни раздели за прилагателни имена и нелични глаголни форми (страдателни и елови причастия), понякога страдателните причастия са посочени като прилагателни, срв. *ога̀врен* прил. 'оцапан, оплескан'; *сос`угрен* прил. 'набръчкан'; *потра̀пен* 'побъркан'; *дъмгòсан* 'белязан' и други. Според мен те трябва да бъдат представени по следния начин: прич. като прил.

В разделите за отглаголни съществителни освен тези на *-не*, характерни за българските говори като цяло, са посочени и формации, които са с девербални мотивиращи основи, конверсиални или суфиксни облици, които са имена за действия и резултати от действия, но те не се отнасят към класическите отглаголни съществителни на *-не*. Срв. *бавèш* отгл. същ. 'бавене'; *въртолèш* отгл. същ. 'трудене'; *гàлба* отгл. същ. 'галене'; *м`утканйца* отгл. същ. 'мушкане'; *пипнèш* отгл. същ. 'бавно работене'; *пòбарòк* отгл. същ. 'силно здраво пипане' и много други.

Искам да обърна внимание на приложението, озаглавено Речник. В него по азбучен ред (ц и s трябва да са след д) са подредени анализираниите 4 000 лексеми. Всички те са снабдени с граматична характеристика и тълкуване. Илюстративният материал, най-важната част на един диалектен речник, липсва. Според мен при отпечатване на труда авторката трябва да изработи азбучен индекс на анализираниите лексеми, като се посочат страниците, на които са отбелязани те. Другият вариант е речникът да бъде допълнен с илюстративен материал, внимателно да бъдат огледани тълкуванията на диалектните формации и да бъдат отстранени грешки и неточности, а след това да бъде отпечатан самостоятелно или като част от цялостното изследване.

Докторантката Александра Клечорова има 3 публикации по темата на дисертацията. Представените от нея материали за защитата изпълняват националните изисквания за придобиването на образователната и научна степен „доктор“. Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията, адекватно са отразени основните постановки и научните приноси.

Дисертационният труд „Лексиката на банския говор“ притежава езиковедски достойнства, посочени по-горе, затова убедено препоръчвам на научното жури да присъди на Александра Димитрова Клечорова общообразователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Български език“, професионално направление 2.1 Филология, област на висше образование 2. Хуманитарни науки.

10. 05. 2022 г.

Доц. д-р Лиляна Василева:

София

STATEMENT

from Assoc. Prof. Dr. Lilyana Vasileva, member of a scientific jury

Institute of Bulgarian Language "Prof. Lyubomir Andreychin",

Bulgarian Academy of Sciences

on dissertation for awarding the educational and scientific degree "Doctor" in the scientific specialty "Bulgarian language", professional field 2.1 Philology, field of higher education 2. Humanities at SWU "Neofit Rilski"

Author of dissertation thesis: Aleksandra Dimitrova Klechorova

Topic of dissertation: „Lexis of the Bansko dialect“ (scientific supervisor Prof. Dr. A. Stoilov)

The topic of the dissertation is significant and relevant both in Bulgarian dialectology and in dialect lexicology and lexicography. The author is competent in dealing with dialect material, numbering 4,000 lexemes.

The dissertation "Lexis of the Bansko dialect" (253 pages) by Al. Klechorova consists of four parts: Introduction, Characteristics of lexis, List of sources, References, and one appendix - Dictionary (191 pages).

The *Introduction* sets the purpose of the research - on the basis of collected authentic material from the speech, to conduct a detailed study of the verbal systems of the Bansko dialect (speech falling into the Yat isogloss zone). To achieve her goal, Klechorova had to perform numerous tasks: to divide the nominative units by thematic groups; to study the one-word nominative units in terms of their belonging to the lexical-grammatical classes; to study the one-word nominative units by their origin; to make an onomasiological characteristics of the nominative units; to perform semasiological characteristics of the nominative units; to characterize the nominative units by the nature of their semantic structure.

After a detailed presentation of the works dedicated to the Bansko dialect (relating to its phonetic, morphological, syntactic features) it becomes clear that the lexis and the internal relations are not given enough attention, except for the work "Are you from Bansko? Lexis from the speech in Bansko with folk interpretation" by Daniela Velyanova). This determines the choice of the dissertation theme, and I can claim that Al. Klechorova did well with her research.

The main part of the dissertation is Chapter Two, where the distribution of one-word nominative units and nominative word combinations in thematic groups is performed, their origin is analyzed, as well as the peculiarities of their semantic volume and structure. Impressive statistics on lexemes and their presence in lexico-grammar classes are also presented. The vocabulary is divided into eight thematic groups: 1. Lexis of traditional agriculture; 2. Lexis of traditional livestock breeding; 3. Lexis of domestic life; 4. Lexis of people, human features, actions and states; 5. Lexis of diseases, conditions and processes in a living organism; 6. Mythical creatures and biblical symbols. Names of rites, traditions, customs, persons. Names of actions; 7. Names for meteorological and natural phenomena; 8. Names for persons and non-persons outside the thematic groups mentioned so far. It is important to emphasize that these thematic groups include many lexical-thematic subgroups, some of which can be combined. For example, the thematic group "Lexis of traditional agriculture" includes 21 micro-thematic subgroups; the thematic group "Lexis of traditional livestock breeding" contains 34 micro-thematic subgroups, and the thematic group "Lexis of domestic life" includes 37 micro-thematic subgroups, etc.

Part Four of Chapter Two analyses lexis origin. Here, I suggest that Al. Klechorova limit herself to the presentation of domestic and foreign words (of the already mentioned 4,000 names), as it is not necessary to reach as far as Indo-European, Proto-Slavic, Proto-Bulgarian. In addition, words such as **globe**, **vacuum**, **university**, **lecture**, **assistant** and many others are not analyzed in the dissertation and are not found in the dictionary appendix. This part of the work needs references to dictionaries in which the origin of the lexemes is indicated.

The onomasiological and semasiological characteristics of the material have been precisely performed and these parts are an indisputable achievement of the doctoral student. Al. Klechorova found several types of lexical-semantic relations: one sememe corresponds to one nominative unit ('apple variety, the fruit of which has the shape of a protruding mouth' – *д`урлеста й`абука* nom.comb.); two nominative units correspond to one sememe ('flinder from woodcutting' – *д`елкот`ина* f.; *дел`утка* f.), three or more nominative units correspond to one sememe ('thin and tall (woman)' – *др`окал`ица* f.; *кам`ера* f.; *штр`ькла* f. – the definition here is incorrect, these are not adjectives, and if we add the lexemes meaning 'tall woman' *бук`ивер`ица* f.; *востегар`уша* f.; *кл`оница* f., the line of synonyms becomes quite long; 'tumult' - *алаван`та* f.; *д`ьндан`ица* f.; *м`илев`але* n.; *здаден`ица* f.; *к`ърле др`ле* nom.comb.; *сеч`ило* n.; *ск`омчило* n.; *шамат`а* f., etc.).

In the analysis of the nominative units from the point of view of their semantic volume the author distinguishes two types of nominative units: with simple semantic structure (*вр`еден* adj. 'capable', *г`лаз`ор* m. 'timbre, voice' etc.) and *with complex*

semantic structure, which are two types: those which are in a specific thematic group with part of their semantic volume (*б̀а̀иурица* 1. 'female buffalo'; 2. 'fat woman' (etc.) and nominative units which are in a thematic group with their entire semantic volume (*зр̀ицко бл̀удо* 1. 'picky about dishes' 2. 'gastronome').

The Conclusion clearly, concisely and accurately presents the results of the study.

I have some comments on this voluminous main chapter of the dissertation. In some cases, the interpretation of lexemes is done with the help of dialectal forms. Compare for example *чив̀ия* f. 'чив̀ия' - in the Dictionary of Bulgarian language (DBL) *чив̀ия* is marked as dial. and means wedge, stick; *др̀ьгна* imp. 'I prune green flax seed with a twig' - in DBL *др̀ьглец* is a Device for pruning flax or hemp seed; *дипл̀арка* f. 'Rug of two layers - in DBL *дипло* is a dial. lexeme meaning A separate part of a home-woven rug or cap; skirt; *г̀ьмбес* adj. 'hunchbacked'; *нагам̀орен* also interpreted as 'hunchbacked' – maybe this means 'hunchbacked'; *дърмон̀ара* f. 'cupboard for roasting coffee' – in DBL *долан* is a dialect word meaning 'cylindrical pot for roasting coffee' etc. Sometimes nouns are interpreted as adjectives, compare *одак* m. 'who walks a lot', *ор̀тосн̀ик* m. 'who is neat, dexterous, agile' instead of 'a person who walks a lot', 'a neat, dexterous, agile person'.

Although there are separate sections for adjectives and impersonal verb forms (past and "elov" participles), sometimes past participles are referred to as adjectives, compare *ога̀врен* adj. 'stained, splashed; *сос̀угрен* adj. 'wrinkled; *потра̀пен* 'mad; *д̀ьмг̀осан* 'marked' etc. In my opinion, they should be presented as follows: participle as adjective.

In the sections for nouns formed from verbs, in addition to those ending in *-не*, characteristic of Bulgarian dialects in general, there are also formations with deverbal motivating bases, conversion or suffix forms, which are names for actions and results of actions, but they do not apply to the classical verb nouns of *-не*. Compare *бав̀еш* verb noun 'delay; *в̀ьртол̀еш* verb noun 'labour'; *г̀алба* verb noun 'caress'; *м̀уткан̀ица* verb noun 'poking'; *пипн̀еш* verb noun 'slow work'; *п̀обар̀ок* verb noun 'very strong touch' and many more.

I would like to focus on the appendix entitled Dictionary. It includes in alphabetical order (*ц* and *с* must be after *д*) all analyzed 4,000 lexemes. They are all accompanied by grammatical characteristics and interpretation. Illustrative material, the most important part of a dialect dictionary, is missing. In my opinion, when printing the work, the author shall create an alphabetical index of the analyzed lexemes, indicating the pages on which they are presented. Another option is to supplement the dictionary with illustrative material, to examine carefully the interpretations of dialectal formations, and to eliminate errors and inaccuracies; then to print it separately or as part of the overall study.

The doctoral student Alexandra Klechorova has 3 publications on the topic of the dissertation. The materials presented by her meet the national requirements for acquiring the educational and scientific degree "Doctor". The abstract corresponds to the content of the dissertation, it adequately reflects the main thesis and scientific contributions.

The dissertation "Lexis of the Bansko dialect" possesses the linguistic merits mentioned above, therefore I strongly recommend that the scientific jury award Alexandra Dimitrova Klechorova the educational and scientific degree "Doctor" in the scientific specialty "Bulgarian language", professional field 2.1 Philology, field of higher education 2. Humanities.

10. 05. 2022

Assoc. Prof. Dr. Lilyana Vasileva:

Sofia